85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том I

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том I

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение проект НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I

ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ –
МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ
Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов …… 7

ПРОБЛЕМАТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Проф. д-р Митко Димитров …… 31

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО
НА ПУБЛИЧНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИМОТИТЕ –
ДЪРЖАВНАТА И ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ
Проф. д.н. Борислав Борисов …….. 51

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ КРИЗИС И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19
д.э.н., профессор, Зверяков Михаил Иванович …… 59

ИЗМЕРВАНЕ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПАНДЕМИЯТА
ОТ COVID-19 ВЪРХУ КОРПОРАТИВНИТЕ ПОЛИТИКИ
ЗА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Андрей Захариев …… 67

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Румен Брусарски …… 75

ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ В ГЛОБАЛНИТЕ ЦИФРОВИ ВЕРИГИ
ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ
Проф. д-р Сава Димов …… 83

ЕФЕКТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА ЕЦБ ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА АКТИВИ
В УСЛОВИЯТА НА ИЗВЪНРЕДНА СИТУАЦИЯ, ПРИЧИНЕНА ОТ ПАНДЕМИЯ
Проф. д-р Силвия Трифонова …… 95

ТЕСТВАНЕ НА КОРЕКТИВНИ ВЕРОЯТНОСТНИ МОДЕЛИ
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ
Проф. д-р Стефан Симеонов, Д-р Теодор Тодоров …… 108

КОНКУРЕНЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР (2011-2020 г.). СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ
И ЕМПИРИЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ
Проф. д-р Стоян Проданов …… 116

THE IMPLEMENTATION OF GOALS OF BALANCED DEVELOPMENT
OF POLAND AGAINST THE CHALLENGES AND DANGERS
OF WASTE MANAGEMENT
Assoc. Prof. Ireneusz T. Dziubek, Dr Tatiana Manasterska 126

MODERN FEATURES OF TRUST ASSET MANAGEMENT
Postgraduate student Stanislav Perminov, Assoc. Prof. Deniss Djakons, PhD 136

ИНДУСТРИЯТА НА ХЕДЖ ФОНДОВЕТЕ В ЕРАТА
НА РАЗХЛАБЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОЛИТИКИ И COVID-19
Доц. д-р Александър Ганчев 142

РАЗНОСКИТЕ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА
НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 150

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ
Кандидат экономических наук, доцент Шараг Елена Сергеевна 159

СТРАТЕГИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТОПАНСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
Доц. д-р Илиан Минков 166

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО
Доц. д-р Калин Господинов 174

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ -
ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ
Доц. д-р Калоян Колев 181

ПРОБЛЕМИ НА ЛОЯЛНОСТТА В БАНКОВИТЕ ИНСТИТУЦИИ
ПРИ СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Катя Личева 190

ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ И ЕФЕКТИ
НА МЕЖДУРЕГИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА КОНКУРЕНЦИЯ
Доц. д-р Людмил Найденов 196

ВЪЗМОЖНИ ГРЕШКИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО
НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА
Доц. д-р Марин Маринов, Красимир Парашкевов 204

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 210

ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID ВЪРХУ ЗДРАВНИТЕ РАЗХОДИ
Доц. д-р Николай Атанасов 219

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА НА ДЪРЖАВНОТО ФИНАНСИРАНЕ
НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
Доц. д-р Пламен Йорданов, **Гл. ас. д-р Маргарита Николова** 230

ФИСКАЛНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ КАТО ПРИКРИТИ
СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ИНВАЛИДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, Ас. д-р Йордан Йорданов,
Докторант Жанета Ангелова 238

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов 246

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Силвия Топлева 251

ДЪЛГОСРОЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
НА ПАНДЕМИИТЕ – УРОЦИ ОТ НЯКОИ ПРЕДХОДНИ КРИЗИ
Гл. ас. д-р Александър Б. Тодоров 258

ЕВРОФИНАНСИРАНЕТО КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР
„ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ОТ ТЕКСТИЛ“
Гл. ас. д-р Ангелина Терзиева 266

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19
ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Гл. ас. д-р Анелия Панева 274

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ –
СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 281

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ –
НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Димитър Костов 289

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА
Гл. ас. д-р Петя Василева 297

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ
СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов 304

ПРОМЕНЯЩИТЕ СЕ РОЛИ НА ФИСКАЛНАТА И ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА
В СВЕТЛИНАТА НА COVID-19 В СТРАНИ С РАЗЛИЧЕН ПАРИЧЕН РЕЖИМ
Гл. ас. д-р Соня Георгиева 310

АСПЕКТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКАТА
ПО ЗАЕТОСТТА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД НЕЯ
Гл. ас. д-р Таня Илиева ……..……..……..……..… 320

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНВЕСТИЦИОННИ СТРАТЕГИИ –
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВИ РЕЗУЛТАТИ
ОТ АКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов ……...……. 325

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД БЪДЕЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ
В КОНТЕКСТА НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРИ СТЪЛБ
НА ПЕНСИОННИЯ МОДЕЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Йордан Йорданов ……...……. 334

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ:
ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ
Ас. д-р Радослав Къновски …….....……. 340

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ
Д-р Антон Сотиров, **Д-р Никола Пищалов** …….....……. 347

НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕТО
КАТО РИСКОВ ФАКТОР ЗА ЗДРАВЕТО
Д-р Орлин Цветков …….....…….……. 354

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19
Д-р Свилен Колев .....…….……. 359

STATE AID ENFORCEMENT LAW IN THE ENERGY SECTOR
IN ALBANIA
Lecturer of Law, **Dr. Anduena Gjevori** ……..…….……. 366

БАНКОВАТА ТАЙНА КАТО КОМПОНЕНТА НА БАНКОВАТА
СИГУРНОСТ – ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
Преп. Игнат Папазов ……..…….……. 374

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GOVERNMENT
SECURITIES MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Olesea Speian, PhD Student ……..……...…….……. 378

ПРОМЕНИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГУЛАТОРНИ КАПИТАЛОВИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПОКРИТИ ОБЛИГАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Докторант Борислав Киров ..……...……..……. 386

АВТОМОБИЛНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ И МЯСТОТО
НА ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА НА НЕГО
Докторант Ваня Галчева ……...……. 393

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ
ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ
Докторант Владимир Сиркаров ……..……. 398

ВЛИЯНИЕ НА КОЕФИЦИЕНТА P/E И ДИВИДЕНТНАТА
ДОХОДНОСТ ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА АКЦИИТЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР
Докторант Владислав Любенов …….....…… 405

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МСП
В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ
Докторант Даниел Данчев …….....…… 413

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ
ЧРЕЗ ГРАНИЦИТЕ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД
Докторант Жанета Ангелова .....…… 421

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СРЕДСТВО
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ И РАДИКАЛНА
ПРОМЯНА НА НАЧИНА НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА МЕДИЦИНСКИ
И ЗДРАВНИ ГРИЖИ
Докторант Живка Петрова .....…… 429

ДЕБАТЪТ МЕЖДУ БАНКОВАТА И ВАЛУТНАТА ШКОЛА ОТ 19-И ВЕК –
ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПАРАЛЕЛИ СЪС СЪВРЕМЕННИТЕ
МОНЕТАРНИ РЕАЛНОСТИ
Докторант Кузман Илиев .....…… 438

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕНИДЖМЪНТА НА ЛЕЧЕБНИТЕ
ЗАВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
(ПО ПРИМЕРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА МНОГОПРОФИЛНА БОЛНИЦА
ЗА АКТИВНО ЛЕЧЕНИЕ „СЪРЦЕ И МОЗЪК“ – ПЛЕВЕН)
Докторант Люба Митева .....…… 446

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ
ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ
Докторант Марина Милинова .....…… 453

ОТРИЦАТЕЛНИ ЛИХВЕНИ НИВА – ЕМПИРИЧЕН ОПИТ
Докторант Милена Пешева .....…… 460

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ –
НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ
Докторант Нено Ненов ……..…… 468

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ПРЕМИЙНИЯ ПРИХОД
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Докторант Николай Илиев ….…… 474

РАЗВИТИЕ НА ИМУЩЕСТВЕНОТО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ
Докторант Радка Василева ….…… 480

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Рая Драгоева ……..…… 488

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ
ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ
Докторант Стефан Пешов .....……. 496

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ -
ОТКЛОНЕНИЕ НА ФАКТИЧЕСКОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА
СПРЯМО ЗАКОНА ЗА БЮДЖЕТА НА БЪЛГАРИЯ
Докторант Юлиан Войнов .....……. 501

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА РОЛЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
ПРИ ДОКУМЕНТИРАНЕТО В СЧЕТОВОДСТВОТО
Проф. д-р Атанас Атанасов .....……. 511

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ
НА СТОКИТЕ В УСЛОВИЯТА COVID-19
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова .....……. 517

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПРОМЕНИТЕ СЛЕД БРЕКЗИТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, Д-р Марий Стоянов .....……. 524

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО
ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ
Доц. д-р Диана Ималова, Доц. д-р Венцислав Вечев .....……. 532

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Красимира Славева .....……. 541

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ
ЦИФРОВИЗАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ
Доц. д-р Маргарита Шопова, Гл. ас. д-р Евгени Овчинников,
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов .....……..…. 549

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА СВОБОДНА
ТЪРГОВИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ОТ ПОЗИЦИЯТА
НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ В ЕС
Доц. д-р Момчил Антов .....……..…. 557

INNOVATIVE METHODS FOR ACCOUNTING EDUCATION –
EXPERIENCE AND GLOBAL LESSONS LEARNED
Assoc. Prof. Nadya Velinova-Sokolova, PhD ……..……..…..…. 564

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ

Докторант Марина Милинова[1]

Резюме: *Блокчейн технологиите и криптовалутите са нови и ключови технологии, които имат потенциала съществено да подобрят ефективността на банковият и финансов сектор. Прозрачността и безопасността, която блокчейн технологиите осигуряват са пътят, но и предизвикателството пред което финансовите институции са изправени по пътя в своето бъдещо развитие.*

Ключови думи: *блокчейн, финтех, трансформация на банковия сектор, технология на разпределените регистри*

JEL: G21, G23, G32, G38

BLOCKCHAIN TECHNOLOGY – THE BIG BENEFITS FOR SMALL BANKS

Marina Milinova, PhD Student[2]

Abstract: *Blockchain technologies and cryptocurrencies are new and key technologies that have the potential to significantly improve the efficiency of the banking and financial sector. The transparency and security that blockchain technologies provide is the way, but also the challenge that financial institutions face along the way in their future development.*

Key words: *Blockchain, FinTech, Banking industry transformation, Dstributed Ledger Technologies*

JEL: G21, G23, G32, G38

Въведение

Макар и засенчени от продължаващата пандемия от COVID-19, блокчейн технологиите и криптовалутите все още са най-актуалните технологични предизвикателства пред финансовия сектор. Въпреки, че блокчейн технологиите са навлезли основно във финтех компаниите, банките осъзнават, че технологията на блокчейн може да окаже значително влияние върху трансграничните плащания, кредитирането и дейността им като цяло, включително чрез възможността за реализиране на проекти чрез децентрализирана база данни. На базата на предимствата, които блокчейн носи, банките могат да: намалят разходите по трансграничните разплащания, да повишат сигурността и прозрачността на преводите и да минимизират риска и таксите (OMFIF and CCBU, 2020, p. 5).

[1] marinakrumova@abv.bg, СА „Д. А. Ценов“ гр. Свищов

[2] marinakrumova@abv.bg, SA „D. A. Tsenov“ - Svishtov

Блокчейн е съвкупност от няколко технологии – разпределена база от данни[3], механизма за консенсус[4], алгоритми за криптиране и др. (Palihapitiya, 2020, p. 2) Тази технология оперира като децентрализирана книга, която следи транзакциите на двете страни и я прави трудна за хакерски атаки. В доста финансови институции, тази иновация вече е внедрена в операциите по разпознаване на клиенти, търговско финансиране, разплащания в реално време, клиринг и сетълмент. Тъй като инвестициите в блокчейн технологиите постоянно нарастват, можем да очакваме, че в близко бъдеще постепенно ще се ограничи използването на традиционните валути, чрез навлизането в употреба на различни криптовалути, които от своя страна изцяло ще променят облика на финансовия свят.

1. Блокчейн технологиите в банковата сфера

Въпреки потенциала, който носи технологията блокчейн, финансовите институции все още подхождат с недоверие към нея. Банките винаги са били символ на сигурност и доверие, когато става въпрос за разплащания и финансиране, а клиентите им винаги са търсили сигурност, бързина и безопасност при осъществяване на транзакциите си. Поради нарасналият брой потребители и начина на работа в банковия сектор, таксите за обслужване стават все по-големи, а нарастващия съвкупен обем транзакции води до тяхното забавяне. За да преодолеят тези недостатъци, централните банки все повече се обръщат към блокчейн технологиите. Същевременно, финтех компаниите с техните нови иновации и блокчейн технологии, се превръщат в една постоянна конкуренция на традиционните банкови услуги, а техните по-бързи, по-евтини и прозрачни услуги завземат забележителен дял на пазара за платежни услуги (Casey, M., Crane, J., Gensler, G., Johnson, S. & Narula, N. , 2018). Внедряването на блокчейн технологиите във финансовите институции, може да ги направи по-издръжливи към финансовите сътресения и повишената конкуренция.

Тук трябва да отчитаме и настъпващата промяна в поведението на клиентите, които все по-често загърбват своята лоялност към банковите институции в търсене на нови и иновативни форми на разплащания, електронна идентичност[5], първично емитиране на ценни книжа, клиринг и сетълмент, търговско финансиране и др.

---

[3] **Distributed database (разпределена база от данни)** - логически интегрирано множество от споделени между отделни потребители данни (и тяхното описание), физически разпределени по възлите на компютърна мрежа (Пенева, 2017)

[4] **Consensus mechanism (механизъм за консенсус)** – този механизъм съставлява основните принципи за проверка на блоковете в блокчейна. Консенсусните механизми посочват условията, които валидаторите трябва да изпълнят, така че да могат да се добавят нови блокове. Механизмите за консенсус играят важна роля за правилната работа на всеки един блокчейн протокол.

[5] Според Захари Янков (Български център за нестопанско право), електронната идентичност е съвкупност от характеристики, записани в електронна форма, чрез които

Традиционният начин, по който се извършват в момента банковите **трансгранични плащания** е доста бавен и скъп и се базира все още на използването на т.нар. ностро сметки (кореспондентска сметка)[6]. Технологията на блокчейн може значително да подпомогне банките, така че международните трансфери да са доста по-икономични и ефективни (Guo, Y. & Liang, C., 2016). Ако банките имат собствени блокчейн мрежи те ще могат директно да прехвърлят средства в мрежата на другата банка, без да има необходимост от посредник, като по този начин технологията на блокчейн има възможността драстично да намали времето и разходите на SWIFT системата.

Интерес за настоящият анализ представлява и **специализираната криптовалута за междубанкови плащания Рипъл**. Нейната роля в сферата на международните разплащания дава възможност на банковите институции, съществено да ограничат разходите си при международните разплащания. От друга страна, рипълът дава възможност да се извършват директни разплащания в реално време. Предимствата на тази мрежа са, че банките кореспондират без посредник по между си; осигурява се прозрачност и безопасност на транзакциите; може да се постигне мащабност на разплащанията. Дейвид Гохщайн, републикански кандидат за Нюйоркската камара, споделя в своя профил в социалните мрежи, че разходите за банките, ще са доста по-малко ако вместо да си създават собствена криптовалута, просто приемат за партньор Рипъл (Ripple XRP)[7]. Към днешна дата 38 от големите световни финансови институции си партнират с Рипъл – в т.ч. Money Gram, Santander, Uni Credit, Националната банка на Абу Даби, UBS Group и др.

И въпреки, че към днешна дата преводите и разплащанията се извършват за секунди, **клиринга и сетълмента** им все още изискват време. Междубанковите разплащания, често са ангажирани с посреднически клирингови фирми, и съответно транзакциите трябва да бъдат съгласувани, отнема време за осчетоводяване и иницииране на плащане. И доста често този процес е в рамките на 3 работни дни. Докато страните се опитват да постигнат клирингови системи в реално време, стремежа да се постигне сетълмент също в реално време не се получава. Това е така поради необходимостта банките да поддържат налични средства постоянно по всяко време. Осъществяването на клиринг и сетълмент, чрез посредничество от трета страна

може да се извърши еднозначно разграничаване на едно лице от други лица във виртуалната среда с цел осигуряване на достъп до информационни системи или осигуряване на възможност за извършване на електронни изявления.

[6] **Ностро**" е **сметка**, открита от една банка-респондент в друга финансова организация, която е нейният кореспондент.

[7] Рипъл (Ripple XRP) е peer-to-peer криптовалута, която работи през интернет и осигурява бърз и лесен начин за неограничени и незабавни плащания. Тя дава възможност да се изпращат и получават преводи във всеки вид валута във всяка точка на света.

прави разплащането доста по-скъпо и бавно, поради извършване на дейности като съхраняване на данните, координиране, иницииране, потвърждаване, изпълнение и отчитане на трансакциите и др. (Guo, Y. & Liang, C., 2016)

Друг съществен проблем пред банковата общност възниква и във връзка с превенцията срещу изпирането на пари и финансирането на тероризма, финансовите институции въвеждат изискването за „**познаване на своя клиент**“ и „бенефициерна собственост“. Всеки един банков клиент очаква неговата финансова институция да му осигури подходящи и висококачествени услуги и да гарантира сигурността на неговите средства. За да се случи това финансовите институции по света прилагат принципа „Опознай своя клиент“.

В България, с поредните промени в Закона срещу прането на пари не само банките, но и всички институции, фирми и свободни професии, които трябва да проверяват сделки и разплащания за пране на пари, се задължават да актуализират информацията за своите клиенти всяка година (чрез попълване на въпросници). Установяването на действителните собственици (beneficial owners) на различните видове дружества е начина за опознаване на клиентите юридически лица.

Един от възможните способи за решаване на това предизвикателство е въвеждане на **електронна идентичност**. Така например, Естония е държавата, която първа изгражда доста мащабна система за електронна идентичност, на базата на която нейните граждани могат да гласуват по електронен път, да имат достъп до своето медицинско досие, да подписват документи, и др. „Естонците имат достъп до над 2,500 публични услуги в електронна среда, което спестява време и пари както на гражданите, така и на държавата. По изчисления на естонското правителство електронното управление спестява на страната 2% от БВП на година“ (Янков, 2021).

Разбира се, това не е толкова лесно приложимо в глобален план в банковия сектор, тъй като към момента все още няма изградена споделена мрежа, която да служи на целите „опознай своя клиент“. Проблемите, които стоят пред приемането на една по-рационална споделена електронна идентичност са свързани с пречки от правен и регулаторен риск както и регламентите относно защитата на личните данни (Casey, M., Crane, J., Gensler, G., Johnson, S. & Narula, N. , 2018, стр. 20).

Блокчейн технологиите носят в себе си заряда да трансформират системата за **търговия на капиталовия пазар**. Предимството от това да издадеш облигация, чрез тази технология, е че двете страни имат споделен запис на транзакцията и нейните промени. С капиталовите пазари са обвързани много страни – банки, брокери, инвеститори, агенции, и др. Въпреки, че клиринговите системи осигуряват в голяма степен сигурност за изпълнение на сделките, то рискът от неплатежоспособност на страните не е изключен на-

пълно. Ето защо технологията на блокчейн може да бъде успешно използвана за да се повиши качеството и ефективността на търговията с ценни книжа. Ако участниците споделят една обща платформа, транзакциите ще се извършват в реално време в пълна прозрачност. NASDAQ (Националната асоциация на дилърите котиращи автоматизирано ценни книжа) разработва технология базирана на блокчейн Linq и през 2015г. регистрира сделка с акции на частна компания. Приложението дава пълна отчетност на емитирането и трансфера на акции (Gupta, A. & Gupta, S., 2018).

Макар, че търговските банки доминират на кредитния пазар, реалностите показват, че при кандидатстване за кредит повече от половината малки и средни предприятия, получават отказ от банката. Изискванията, които банките поставят и гаранциите, които изискват, доста често са твърде непосилни и неизпълними, особено от стартиращия малък бизнес. Под внимание се взимат годишните обороти (поне за три отчетни периода), размера на приходите, печалбата, активите, броя на заетите лица, а не на последно място и добрата кредитна история. В този случай, блокчейн технологиите имат за цел да преодолеят този проблем и да осигурят свободен оборотен капитал и да подпомогнат малките иновативни стартиращи фирми. Блокчейн може да постигане съществена промяна в **търговското финансиране**:

- Транзакциите, ще се извършват без посредници – документите за внос и износ могат да бъдат достъпни за всички и да се преглеждат и одобряват в реално време;
- Рискът от дублиране на фактури и товарителници е минимален;
- Технологията блокчейн дава възможност експедицията на стоките да се извършва по-бързо и по този начин се намаляват разходите, включително и митническите;
- Транзакциите се отличават с висока сигурност, тъй като тяхната автентичност се гарантира от сложни криптотографски алгоритми;
- Въвеждането на т.нар. интелигенти договори премахва зависимостта от банково обслужване – което се отразява и върху ниските транзакционни такси и др.

Обобщавайки изложеното до тук можем да посочим, че като цяло услугите базирани на блокчейн технологиите, които финтех компаниите предлагат имат своите **предимства**: те са доста по-гъвкави и рентабилни, блокчейн технологията спомага за повишаване на финансовата стабилност и сигурността на транзакциите, улеснява достъпа до финансиране и получаване на кредити, в сравнение с традиционните банкови заеми, а извършваните разплащанията и преводите се реализират по-бързо и по-евтино. Разбира се, те са свързани и с някой **рискове** за банковия сектор, доколкото банковите институции губят своя монопол и пазарен дял, редуцира тяхната печалба и

увеличава оперативния риск, както заради сложността на използваните технологии и ограниченият опит на банковите институции, така и поради заплахата от кибер атаки, риск от измами и злоупотреби и възможността от изтичане на данни (Varga, 2017).

Заключение

Блокчейн технологията е на път да осъществи революция в банковата сфера, особено в частта с трансграничните разплащания у клиринга и сетълмента, като основния проблем на тази финансова експанзия, вероятно ще бъде нейното регулиране. Това е проблем на всяка нова финансова иновация, който вероятно ще бъде разрешен своевременно и блокчейн технологията ще намери своето широко приложение в банковата индустрия. И както посочва проф. Божинов, влиянието, което електронните пари могат да окажат върху паричната система, не се ограничава само до промяната на ролята на банките и банковата система – те неминуемо ще въздействат върху паричната маса, промяна в скоростта на обръщение, влиянието върху ценовите равнища на стоките, инфлационните процеси, изменението на паричните агрегати и т., което налага от своя страна да се отговори и на въпроса: Доколко съществуващите инструменти за регулиране ще се окажат ефикасни в нови условия. (Божинов, 2000, стр. 95-96)

Цитирани източници

Casey, M., Crane, J., Gensler, G., Johnson, S. & Narula, N. . (2018). *The Impact of Blockchain Technology on Finance: A Catalyst for Change.* International Center for Monetary and Banking Studies (ICMB), The 21st Geneva Report on the World Economy. London: Centre for Economic Policy Research (July 16, 2018).

Guo, Y. & Liang, C. (2016). Blockchain application and outlook in the banking industry. *Financial Innovation, 24*(2), 1-12. doi:https://doi.org/10.1186/s40854-016-0034-9

Gupta, A. & Gupta, S. (2018). Blockchain technology: Application in Indian banking sector. Delhi Business Review. *Delhi Business Review, 19*(2), 75-84.

https://www.dgsoft.eu/Data-mining-b16.html. (н.д.). Извлечено от https://www.dgsoft.eu/.

OMFIF and CCBU. (2020). The Role of Blockchain In Banking. Future prospects for cross-border payments. *Official Monetary and Financial Institutions Forum - The Role of Blockchain In Banking* (стр. 1-32). Dialogue on World Finance. OMFIF Limited.

Palihapitiya, T. (2020). Blockchain Revolution in Banking Industry., (стр. Blockchain in Banking Industry). Colombo, Sri Lanka.

Varga, D. (2017). Fintech, the new era of financial services. *Vezetéstudomány - Budapest Management Review, 48*(11), 22-32. doi:https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2017.11.03

Божинов, Б. (2000). *Електронните пари.* Велико Търново: Абагар.

Динкова, М. (2018). Накъде върви финтех секторът. *CIO, 11*, 4-5.

Пенева, Ю. (2017). *Принципи на базите от данни.* София: Нов български университет,.

Янков, З. (11 февруари 2021 г.). *http://bcnl.org/news/elektronna-identichnost-i-elektronna-identifikatsiya-kokoshkata-i-yaytseto-na-elektronnoto-upravlenie.html.* Извлечено от Фондация Български център за нестопанско право: http://bcnl.org/